

*Documentary Heritage
Документално богатство*

КАК ОТЕЧЕСТВЕНОФРОНТОВЦИТЕ ОТ ВАРНЕНСКИ ОКРЪГ ОТБЕЛЯЗАХА 70-АТА ГОДИШНИНА НА СТАЛИН

Симеон Кулиш

Частно средно училище „Юрий Гагарин“

*Плющите гордо знамена,
гърми ти музика стогласна!
Във наша слънчева страна
днес най-любим човек е Сталин!
Из стихотворението „Сталин“
на Светломир Пенев*

Резюме. Настоящата статия представя начина, по който ОФ във Варна отпразнува 70-ата годишнина на Сталин и преименуването на града на името на генералисимус Йосиф Висарионович Джугашвили. Разработката има за цел да покаже начините и методите както на ОФ, така и на БКП, чрез които те демонстрират своята вяност и лоялност към Москва. Освен това материалът илюстрира и характерната риторика за периода – дело на партийните и ОФ дейци както на местно, така и на национално ниво.

Keywords: Varna, Stalin, Fatherland front, Bulgarian communist party

На 21 декември 1949 г. генералисимус Йосиф Висарионович Джугашвили – Сталин, навършва 70 г. Тържествата по случай годишнината от рождението на съветския лидер заемат централно място в празничния календар не само на СССР, но и на Народна република България, наскоро поела по стъпките и примера на Съветския съюз – да изгражда социалистическо общество и държава.

Авторитетът на Сталин е безспорен в средите на българските комунисти още преди 9 септември 1944 г. Той се дължи не само на големия подвиг и победа на Съветския съюз във Втората световна война, но и на немалка част от ръководителите на БКП, като Георги Димитров, Васил Коларов, които получават партийна школовка в СССР и лично от Йосиф Висарионович. Славата на Сталин като спасител на Европа от фашизма с голяма бързина и успех се

разпространява и сред българското население. Нещо повече. Той е смятан и за главен виновник за „Освобождението от ярема на фашистката диктатура и немската окупация“⁽¹⁾ на България. Българската комунистическа партия умело успява да внуши, че той е „гениален вожд и учител, своя (на българите – б.а.) *най-добър приятел*“, гарант за мир и свободно съществуване на народите⁽²⁾. Това, разбира се, са една част от причините, които налагат годишнината от рождението на Сталин да се превърне във всенародно веселие. От друга страна, политико-икономическите предпоставки и зависимости на НРБ от СССР допълват картината.

Мероприятията, свързани с отбелязването на 70-годишнината на Сталин, са многобройни и от различен характер. В органа на Коминформбюро – в. „За траен мир, за народна демокрация“, е поместена статията на Вълко Червенков „Нашият учител и баща“⁽³⁾. От името на българския народ на Сталин е изпратен цял влак с подаръци, а лично Червенков връчва на съветския лидер и „благодарствено писмо“ с подписи на пет милиона граждани⁽⁴⁾. Народните съвети на окръжните градове вземат решение да именуват улица на името на съветския лидер⁽⁵⁾. С решение на Политбюро на ЦК на БКП от 25 август 1949 г. е възложено на скулптурна група, начело с проф. Марко Марков, да изработи бронзова статуя в естествен ръст по известната фотография на Сталин с Георги Димитров след Лайпцигския процес. Произведението да бъде връчено като подарък на съветския ръководител⁽⁶⁾. Извън столицата Варна и окръгът се оказват един от центровете на празненствата. Морският град е преименуван на Сталин, а инициативите около рождения ден на генералисимуса са впечатляващи и разнообразни.

След 9 септември 1944 г. постепенно БРП(к)/БКП се превръща във водеща партия от състава на Отечествения фронт (ОФ). В края на 1949 г., на практика, всички опозиционни политически организации са ликвидирани. Българската комунистическа партия застава начело на държавата, а Отечественият фронт започва „да се изгражда като единна народна общественно-политическа организация в цялата страна на демократични начала“⁽⁷⁾. Именно на ОФ е поверена и главната организация по места за отбелязване на 70-ата годишнина от рождението на Сталин⁽⁸⁾.

В отчета за дейността на Околийско-градския комитет на ОФ на гр. Сталин за четвъртото тримесечие на 1949 г. се споменава, че на 11 декември 1949 г. на Червения площад във Варна е организиран голям митинг на варненските комунисти и ОФ във връзка с предстоящите избори за I Народно събрание (17.01.1950 – 02.11.1953 г.⁽⁹⁾ – б.а.) и 70-годишнината на Сталин. В центъра на града се събират около 50 хил. души, като се подчертава, че 14 613 са членове на ОФ⁽¹⁰⁾. Посредством плакати на Сталин, Ленин, Димитров и Коларов и възгласи в тяхна прослава – „Народът изразява своята обич и признателност към нашия (на българите – б.а.) покровител, учител и вожд (Сталин – б.а.)“⁽¹¹⁾.

Сред официалните гости на трибуната се отличават консултът на СССР В. Азовцев, членът на ПБ на ЦК на БКП Титко Черноколев, членът на ЦК на БКП Ламбо Теолов, министърът на земеделието Георги Трайков, председателят на БАН акад. Тодор Павлов и членът на президиума на ВНС Анастас Петров¹²⁾. Сериозното присъствие на висши функционери на комунистическата партия и държавата е поредното доказателство за отношението на НРБ към СССР и Сталин, демонстрация на сила и влияние на БКП и ОФ сред обществото, но и разбира се, отдаване на значимост на събитието и крайната цел – безусловна победа на предстоящите избори на 18 декември. Тържествени речи държат Тодор Павлов, Георги Трайков и Титко Черноколев¹³⁾. В пламенното си и продължително слово последният отново декларира безусловната вяроност на България към Сталин, заявявайки, че *„с неговото име се свързва победата на нашия народ над фашизма, свободното съществуване на нашата страна, нейната независимост“*¹⁴⁾. Отбелязва и ролята му в световната история, наричайки го *„великият син на нашата епоха“* и *„знамето на трудещите се от целия свят“*¹⁵⁾. В края на речта си Черноколев подчертава, че *„истинското честване на 70-годишнината на др. Сталин означава бляскава победа на ОФ на 18 декември“*¹⁶⁾. Заедно с представяне постиженията на държавата и партията за последните 5 години рожденият ден на генералисимуса се използва за допълнителен мотиватор и условие за победа на изборите.

Месец по-рано гражданите на Варна се включват в инициативата на НС на ОФ да събират подписи във връзка с изпращането на поздравително писмо до Сталин за неговия рожден ден. От определените от националното ръководство 344 хил. подписа за Варненски окръг са събрани 341 900, като се отбелязва, че планът за Варна е преизпълнен с 900 подписа, или събрани общо 65 900¹⁷⁾. Работниците от различни предприятия на морския град, подкрепени от местния комитет на Отечествения фронт, проявяват и лична инициатива, изпращайки подаръци до Йосиф Висарионович. Текстилите и работещите в облеклото даряват на Сталин персийски килим, мъжка бяла копринена риза, българска бродерия. От своя страна, строителните работници изпращат голяма художествена картина, изразяваща социалистическото строителство в България. Кораб в миниатюр, дело на работниците от ДКЗ „Георги Димитров“, и картина, изобразяваща момент от разтоварване на стоки на пристанище Варна, са подаръкът на профдружеството на транспортните работници. От фабрика „Метал“ за Москва и Сталин отпътува отоплителна печка миниатюр, а „Колароваг“ дарява голяма мастилница във формата на книга. Работниците от фабрика „Вулкан“ подаряват на генералисимуса голяма брава, собствено производство, подплатена от вътрешната страна с кадифе, и подредени всички артикули, които произвежда предприятието¹⁸⁾. Кожена папка и албум със снимки от *„ОФ действителността и социалистическото строителство“* на Варна, както и художествено написани обещания на работниците, са по-

даръкът на профдружеството на „Кредит и размяна“. Военните, учителите и театралните работници изпращат албуми със снимки от историята на профсъюзните си организации и от тяхната дейност. Впечатляващ подарък, ръчна изработка, правят и кожаро-обущарите – килим с лика на Сталин, направен от цветни кожички, а продоволствените работници – миниатюрна бъчва с 6 дървени чашки и кутия с всички принадлежности за пушене от фина резба. В града се провеждат още: конкурс за най-добро литературно произведение в чест на Сталин и състезание между самодейните художествени колективи, в което вземат участие 30 състава с общо 3000 самодейци¹⁹⁾.

Мероприятията по отбелязване 70-ата годишнина от рождението на Сталин заемат централно място в празничния календар на ОФ за декември във Варненски окръг. Всеобщият ентузиазъм, обхванал местните организации, цели не само максимална мобилизация на членската си маса, но и демонстрация на подготвеност, активност, пропаганда и разбира се – популяризиране на Отечествения фронт сред гражданите. Всяка инициатива е в единство с линията на БКП и нейното ръководство, а дейностите – разнообразни, богати и в духа на епохата. Всичко това ясно личи в „Информация за честването на 70-годишнината на Сталин“, документирано на заседание на Изпълнителното бюро на ОК на ОФ в началото на 1950 г. Безспорно водеща роля в популяризиране дейността, ролята и значението на Сталин в историята изиграват различните форми на събрания – тържествени, блокови съвещания и седенки. Проведени са над 400 такива в окръга, като участие са взели близо 90 000 души²⁰⁾. Други популярни форми на масова дейност са кръжоците за изучаване биографията на Сталин (241) и колективните четения на статии от и за него (98)²¹⁾. Но разбира се, най-масови са митингите. Проведени са 3 – в градовете Сталин, Толбухин и Тервел, събрали общо 65 000 души на площадите си²²⁾.

Сред учащите се и младежите е приложена формата на провеждане на беседи за делото на съветския ръководител (проведени във *всяко* училище – курсивът мой), а в университета на гр. Сталин – лекции с различна тематика: „Й. В. Сталин като философ“; „Сталин като икономист“ и т.н. Наред с това 7200 момичета и момчета участват и в младежки крос под лозунга „Привет на другаря Сталин“, проведен във Варна²³⁾.

В областта на нагледната информация и агитация отечественофронтовците създават общо 1006 сталински къта²⁴⁾ на места, като например в Генерал-Тошевско, и 44 димитровски такива²⁵⁾, една част от тях изградени в училищата. Отпечатват и се разпространяват 32 хил. бр. „хвърчащи листове с лика на Сталин“²⁶⁾.

Безспорно, една от кулминациите на националните чествания се поставя с преименуването на Варна в град Сталин. Инициативата е подета от индустриалните работници на морския град. Те са подкрепени от Градския комитет на БКП и Околийско-градския комитет на ОФ. Така на 15 декември 1949 г. в

салона на Народния театър се провежда Втора извънредна тържествена сесия на Варненския градски народен съвет (ВГНС), на която се предлага на Президиума на ВНС да вземе решение Варна да бъде преименуван на гр. Сталин⁽²⁷⁾. Сред мотивите на работниците са, че между тях и тези на СССР има дългогодишна връзка и близост. Отбелязват, че във Варна акостират първите съветски кораби, открита е първата в България съветска стопанска и културна изложба, прожектирани са първите съветски филми. Подчертават също така и значението на варненското пристанище в отношенията между НРБ и СССР, посочвайки, че вече пета година през него за вътрешността на страната преминават ценни машини, материали и храни, без които „би било немислимо укрепването на нашето (българско – б.а.) народно стопанство“⁽²⁸⁾. Накрая, но не и на последно място, индустриалните работници се мотивират и с това, че „благодарение на съветските архитекти, инженери и геолози се изработва градоустройственият план на Варна и се проучват подземните богатства в околностите“⁽²⁹⁾. Освен това Черноморският флот на България има възможността „да се учи и овладява бойния опит на героичния Съветски черноморски флот“⁽³⁰⁾. В заключение на основанията варненските работници заявяват, че всичко по-горе изброено се дължи на Сталин и без него то не би могло да бъде реалност.

В речта на взелия първи думата Гено Гутев – председател на ВГНС, Сталин е прославен и определен като човек, чието име се свързва „с изковаването на мечта на пролетарската революция, с който бе посечена монархо-капиталистическата хидра в Русия“, „с великата победа на Октомври“, „с индустриализацията и колективизацията на най-изостаналата до революцията страна“, „с освобождението на нашия народ от монархо-фашисткото и капиталистическо иго“⁽³¹⁾ и т.н. Завършвайки словото си, Гутев заявява, че „чест и награда ще бъде за нас (варненци – б.а.) и за всички трудеци се граждани одобряването от Президиума решението на съвета градът ни да носи името на великия Сталин“⁽³²⁾. Тезата на председателя на ВГНС е потвърдена в изказванията и на следващите по време на извънредната сесия на Народния съвет, с което се потвърждава за пореден път силата на култа към личността, възхвалата на СССР и Сталин, както и верността на БКП и народа към КПСС и политиката на Москва. Демонстрация е и на добре смазаната машина на държавна пропаганда за вяност към Съветска Русия и нейния вожд. Подобна риторика ще видим и при словото на Владимир Поптомов – министър на външните работи и член на ПБ на ЦК на БКП, произнесено няколко дни по-късно във Варна по повод преименуването на града.

На 20 декември 1949 г. в гр. Сталин се провежда многолюден митинг (45 000 души⁽³³⁾) в чест на преименуването на града. Слово държи Владимир Поптомов⁽³⁴⁾. Сред официалните лица на трибуната са още членът на Президиума на ВНС Анастас Петров, консултът на СССР В. Азовцев, секретарят на ОК на БКП Сталин Стоян Павлов, секретарят на ОК на БКП Шумен Илия Иг-

натов и др.³⁵⁾ Площад „Независимост“ е огласян от възгласи „Ура“, „Сталин, Сталин!“, „Слава Сталину!“, а лозунги „Да живее БКП!“, „Да живее ЦК!“ и „Да живее Васил Коларов!“ декорират пространството³⁶⁾.

В речта си министърът на външните работи припомня близостта на НРБ със СССР и силната връзка между двата народа, акцентирайки върху ролята на Сталин за това: *„Името на великия вожд на съветските народи е най-популярното и най-уважаваното сред широките слоеве на българския народ. Българският народ счита др. Сталин за свой най-голям приятел и покровител... И във всичко това няма нищо чудно и неестествено, тъй като самото раждане, самото съществуване и развитие на Народна република България е най-тясно и неразривно свързано с името на Съветския съюз и на др. Сталин³⁷⁾“*. Наред с хвалебствията по адрес на СССР Поптомов набляга и на факта, че без икономическата подкрепа от страна на Москва България няма да може да се развива с тези темпове и би загубила политическата си свобода: *„Без подкрепата на Съветския съюз нашата страна не би запазила икономическата си и политическата си независимост, своя държавен суверенитет... Бащинското внимание и грижа на великия Сталин и на съветската държава българският народ вижда и чувства на всяка стъпка в подпомагане развитието на своята млада народна република (България – б.а.)³⁸⁾“*. В края на словото си Поптомов се обръща към всички с думите: *„Вие трябва да помните също така задължението да бъдете верни по сталински до един на нашия освободител – Съветския съюз, да бъдете верни и предани до смърт на този, чието име носи вашият прекрасен град – на великия Сталин³⁹⁾“*.

След 20 декември 1949 г. Варна поема своето историческо развитие с ново име – град Сталин. Съвсем скоро в него ще се издигне и гипсова статуя на генералисимуса на входа на Приморския парк, дело на скулптурите Христо Боев и Васил Ставрев⁴⁰⁾. Тя ще приветства всички жители и гости на 24-вековния град едва няколко години. След смъртта на Сталин през 1953 г. и решенията на историческия XX конгрес на КПСС с решение на Президиума на НС от 20 октомври 1956 г. градът връща старото си име Варна⁴¹⁾. Малко по-късно и статуята на Йосиф Висарионович е демонтирана.

Ролята на Отечествения фронт като масова организация се засилва след II му конгрес (2 – 3 февруари 1948 г.) и V конгрес на БКП от декември с.г. Постепенно ОФ се превръща в най-голямата обществена институция на НРБ. Не само на хартия, но и практически тя се явява един от основните организатори на голяма част от значимите събития за страната и социалистическия блок – чествания на годишнини от исторически събития (9.09, 7.11 и др.), рождения на общественозначими и политически личности и т.н.

През 1949 г. Отечественият фронт е натоварен и с друго важно събитие – 70-годишнината на Сталин. В цялата страна текат усиленни приготовления още от август с.г. Извън София едни от най-сериозните чествания се оказват във

Варненски окръг, където дори се достига до преименуване на града на името на Сталин в негова чест. Генералисимусът се превръща и в първия почетен гражданин на „новия“ град. Проведените многобройни и мащабни мероприятия, свързани с това събитие, са неоспорим пример за вяност на България най-вече към Йосиф Висарионович, към Съветския съюз и комунистическото движение. Допълнителен стимулиращ фактор се явява и скорошният разрыв между Москва и Белград. България използва умело съветско-югославския конфликт и постепенно успява да се утвърди като най-верен сателит на Съветския съюз, измествайки ФНРЮ, поне що се отнася до Балканите.

От друга страна, активността на местните комитети на ОФ свидетелства и за желанието организацията да се докаже и утвърди като отличен организатор, най-масова обществена организация. Последното се смята и за основен признак за успех, т.е. колкото повече хора вземат участие в едно мероприятие, толкова по-успешно е то. Това личи в справките и отчетите на ОФ, където задължително се отбелязва в по-голяма част от случаите точният брой на включилите се в инициативите. Това, разбира се, е част от идеологията на БКП и задачата ВСИЧКИ граждани на НРБ да бъдат включени в обществено-политическия живот на страната, т.е. да бъдат пряко ангажирани с процесите и да се чувстват отговорни за тях.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. ДА – Варна, ф.533, ап.1, а.е. 6, л. 87 – 88.
2. Пак там.
3. Огнянов, Л. (2008). Политическа система в България 1949 – 1956.
4. Пак там.
5. ДА – Варна, ф.533, ап.1, а.е. 6, л. 87 – 88.
6. ЦДА, ф.1Б, оп.6, а.е.667, л.38, <http://politburo.archives.bg/en/2013-04-24-11-12-48/dokumenti/1944-1949/3346---94--29--1949->
7. Чл.2 от Устава на ОФ, Втори конгрес на Отечествения фронт (1949).
8. ЦДА, ф.1Б, оп.6, а.е.654, л.46, <http://politburo.archives.bg/en/2013-04-24-11-12-48/dokumenti/1944-1949/3350---81--25--1949->, Чл. 11 от Устава на ОФ, който посочва, че „публично-политическите акции да се организират и провеждат от името на Отечествения фронт“, Втори конгрес на Отечествения фронт (1949)
9. <http://www.parliament.bg/bg/16>.
10. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.14, л.167.
11. „Над 50 хиляди трудещи се от Варна и околията изразиха своята безпределна любов към великия Съветски съюз и др.Сталин“, „Народно дело“, бр.1650/ 12.12.1949 г.

12. Пак там.
13. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.14, л.167.
14. Словото на члена на Политбюро на ЦК на БКП Титко Черноколев, „Народно дело“, бр.1650/ 12.12.1949 г., с.4.
15. Пак там.
16. Пак там.
17. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.1, л.327.
18. „Варненските работници изпратиха от цялото си сърце и душа скромни подаръци на др. Сталин“, „Народно дело“, бр.1652/ 14.12.1949 г.
19. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.14, л.167. Виж още „Народно дело“, бр.1652/ 14.12.1949 г.
20. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.1, л.297 – 298.
21. Пак там.
22. Пак там.
23. Пак там.
24. Пак там.
25. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.15, л.134 – 135.
26. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.1, л.297 – 298.
27. Това става с Постановление на Министерския съвет за преименувания на името на Й.В.Сталин в чест на 70-ия му рожден ден на 19.12.1949 г., „Народно дело“, бр. 1658/ 20.12.1949 г.
28. „Варненските трудещи се поискаха от Градския народен съвет да помоли Президиума на ВНС град Варна да се преименува на името на другаря Сталин“, „Народно дело“, бр.1654/ 16.12.1949 г.
29. Пак там.
30. Пак там.
31. Пак там.
32. Пак там.
33. Според Отчета за дейността на Околийско-градския комитет на ОФ гр. Сталин за тримесечието октомври, ноември и декември 1949 г. (ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.14, л.167), се посочва 45 000 присъстващи, а според статията „С чест и гордост ще носим великото име на др. Сталин“ във в. „Народно дело“, бр. 1659/21.12.1949 г., се посочва, че митингуващите са били 60 000.
34. ДА – Варна, ф.533, оп.1, а.е.14, л.167.
35. „С чест и гордост ще носим великото име на др.Сталин“, „Народно дело“, бр. 1659/ 21.12.1949 г.
36. Пак там.

37. „Да носиш името на Сталин, е велика чест и гордост, но това име задължава!“, „Народно дело“, бр. 1659/ 21.12.1949 г.
38. Пак там.
39. Пак там.
40. Савов, Н. (2007). Паметниците на Варна.
41. „Сталинско знаме“, 21 октомври 1956 г.

HOW THE MEMBERS OF THE FATHERLAND FRONT FROM VARNA REGION MARKED THE 70TH ANNIVERSARY OF STALIN

Abstract. In 1949 the Bulgarian town Varna was renamed Stalin in honor of Joseph Vissarionovich on the occasion of his 70th anniversary. The paper aims to show the ways and methods by which the Fatherland front and the Bulgarian communist party demonstrate their allegiance and loyalty to Moscow.

✉ **Mr. Simeon Kulish**

Private Secondary School „Yuri Gagarin“
Kamchia resort, Municipality Avren, Varna District, Bulgaria
E-mail: simokulish@abv.bg